

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У статті теоретично обґрунтовано студентоцентризований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства, а саме: надано визначення категорій «сталий розвиток» та «студентоцентризований підхід»; зазначено відмінність між «знаннєвою» та «компетентнісною» парадигмами освіти, між результатами навчання та компетентностями; виокремлено роль студентоцентризованого навчання у підготовці студентів та принципи його реалізації (свідомості та активності, суб'єктності й синергетичності та ін.).

Ключові слова: компетентність, сталий розвиток, професійна освіта, студентоцентризм, студентоцентризований підхід.

Постановка проблеми. Концепція сталого розвитку втілює нову методологію, що дозволяє робити глобальну комплексну переоцінку та планувати зміни в усіх сферах життя. Стратегії означеного розвитку тісно пов'язані, практично переплітаються з ідеями людського розвитку, поширеними в усьому світі. Поняття «людський розвиток» визначає, що метою суспільного розвитку має бути розширення можливостей для вибору людьми параметрів свого життя і перспектив особистісного розвитку. Відслідковуються три компоненти – добробут, здоров'я та освіченість людини, які у сукупності сприяють нарощуванню людського потенціалу як рушійної сили сталого розвитку, його впливу на економічні та соціальні процеси, збереження довкілля та його збалансований розвиток. Завдяки інноваційним підходам сталий розвиток сприятиме накопиченню, збереженню й передачі потенціалу духовного, особистісного розвитку людини. Виникає потреба у виявленні підходів, що наблизять до означеної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти сталого розвитку суспільства розглядали О. Білорус, С. Дорогунцов, С. Лісовський, Д. Лук'яненко, Л. Мельник, О. Ральчук, Н. Ханс та інші.

Ключовим напрямом державної освітньої політики є реформування системи освіти на основі філософії людиноцентризму, яка увібрала в себе найважливіші ідеї гуманізму (В. Андрющенко, І. Зязюн, В. Кремень, Ю. Рашкевич та інші). Зокрема, актуальними залишаються ідеї представників екзистенціалістської філософії М. Хайдеггера, К. Ясперса та ін., які справедливо зазначають, що у центрі уваги наукової думки має знаходитись людина, її свобода й активність.

Філософія людиноцентризму розвиває також провідні ідеї представників концепції персоналізму (П. Баум, Р. Флюеллінг, Х. Керр, В. Вітерн, З. Брайтмен та ін.) про визнання особи та її духовних цінностей вищим смислом прогресивного розвитку суспільства; про людську індивідуальність, яка усвідомлює сама себе; про суверенну самість, яка виявляє себе у свободі; про найвищу цінність особи – її апріорну продуктивну активність, здатність до вдосконалення [1].

У контексті філософії людиноцентризму особливої ваги набуває студентоцентризований підхід – сучасна філософія освітньої діяльності – нове прочитання, нове сприйняття, нове трактування цінностей, які мають домінувати у стінах сучасного європейського університету. Саме тому перед вищими навчальними закладами постає задача створення навчального середовища, яке має відповідати сучасним умовам сталого розвитку.

Метою статті є теоретичне обґрунтування використання студентоцентрованого підходу до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби. Сучасний світ потребує людини не просто знаючої, а і людини, яка здатна діяти в умовах динамічного світу. Її ядром стає спрямованість не на кінцевий результат – знання, а на сам пошук цього знання, процес його отримання та пізнання істини [6].

Серед визначальних тенденцій парадигмальної переорієнтації освіти є подолання абсолютного дидактизму попередньої моделі та ствердження її інноваційного характеру. Складовими цієї мети є створення умов для розвитку суб'єктності, життєтворчості, особистісних функцій людини, підтримка самопізнання, самовизначення, самореалізації.

Сучасна компетентнісна парадигма освіти відрізняється від знаневої парадигми освіти тим, що вона є практико орієнтованою у відповідності з цінностями суспільства сталого розвитку. Ці дві парадигми не протиставляються одна одній, компетентнісна парадигма освіти має своїм підґрунтям і вибудовується на основі знаневої парадигми не відкидаючи, а розвиваючи її.

Студентоцентризм відповідає вимогам і запитам сучасного суспільства, яке потребує компетентних, творчих, ініціативних фахівців-особистостей. Характерною рисою студентоцентризму, як ідеї людиноцентризму, є прагнення реалізовувати підхід, у якому цілісність внутрішнього світу людини забезпечує взаємозв'язок особистості й суспільства. Студентоцентризм поновлює суб'єкта в освіті і скеровує до становлення індивідуальності студента, формування його цілісної особистості. Ідеї студентоцентризму стають підґрунтям проектування освітнього середовища, яке забезпечує умови для саморозвитку, самоорганізації та самореалізації особистості у професійній діяльності, творчості та інших видах діяльності при їх усвідомленому виборі.

Студентоцентризм є складним, багатоплановим явищем і процесом. Комплексна характеристика цього феномена має врахувати як мінімум чотири обставини: по-перше – це активна реакція освітнянського середовища на мінливі потреби ринку праці; по-друге – це модель розвитку освіти, за якої студент з об'єкта перетворюється на суб'єкт освітньої діяльності, тобто на активного учасника науково-освітнього процесу; по-третє – це концентрація зусиль на врахуванні індивідуальних якостей, здатностей, на формуванні індивідуальних освітніх траєкторій та, відповідно, індивідуального профілю компетенцій; в-четвертих – це новий рівень відповідальності за створення умов, за яких на виході високі результати навчання та найсучасніші компетентності.

Сучасне суспільство продукує усе нові і нові вимоги, підвищують планку якості освітніх послуг. Вже сьогодні затребуваними є компетенції, які ще вчора були другорядними, а сьогодні набули статусу першочергових – уміння працювати в команді, уміння вчитися упродовж життя, готовність до змін, уміння діяти у нестандартних ситуаціях і т. д. Набути ці та інші затребувані компетенції не можливо без змін інноваційного характеру у всіх складових науково-педагогічної діяльності [7, с. 23].

Студентоцентричне спрямування науково освітньої діяльності передбачає створення всіх умов для розвитку особистісних та професійних якостей студентів, необхідних для успішної суспільної та фахової діяльності. Реалізація даного принципу в освітніх (наукових) програмах передбачає: спрямування науково-освітнього процесу на кінцеві результати навчання відображених у набутих освітніх компетенціях; урахування в освітніх (наукових) програмах пріоритетів особи що навчається: реалістичність запланованого навчального навантаження; надання можливостей щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання.

Основна відмінність між результатами навчання та компетентностями в тому, що перші формулюються викладачами на рівні освітньої програми, а також на рівні окремої дисципліни, результати повинні бути чітко вимірюваними, а компетентності набуваються особами, які навчаються, поступово, формуються низкою навчальних дисциплін на різних

етапах даної програми, і навіть можуть починати формуватися в рамках програми одного рівня вищої освіти, а закінчувати формування на іншому, вищому рівні [8].

Передбачуючи, що студент точно знає, для чого він прийшов в університет, і є носієм певних цінностей трудового життя, як і життя в цілому, маємо надати якісну освітню послугу, максимально задовольнити бажання споживача в рамках вимог освітньої програми; допомогти сформувати індивідуальний план становлення як особистості та професіонала; допомогти у визначенні індивідуальної траєкторії академічної мобільності.

Компетентність з позиції студентоцентризму – це особлива форма особистісного буття людини в діяльності, продукт цілісної, а не «знанцевої» освіти. Особливістю компетентно зорієнтованої освіти відносно традиційної є її якісно інші властивості: вона обов'язково суб'єктозорієнтована, діяльнісна, надпредметна. Студент у такому процесі спрямований не тільки на оволодіння окремими предметами, а й на власний розвиток, становлення себе як професіонала, на свідоме моделювання та реалізацію власного майбутнього.

Студентоцентроване навчання – основний принцип Болонських реформ у вищій освіті, що передбачає активну навчальну діяльність студента при набутті необхідних компетенцій і зростання відповідальності за власне навчання, спрямоване на досягнення певного результату. Відбувається перехід від монологічного викладення навчального матеріалу до творчої співпраці викладача та студента. Традиційні знання-вміння-навички не заперечуються, але пріоритет надається знанням-розумінням-навичкам, в результаті інтегрування яких формуються як загальні, так і фахові компетенції.

Студентоцентроване навчання стимулює розвиток методичного, організаційного і технологічного забезпечення, а також зміну ролі викладача. Студентоцентрована освіта з її акцентуацією на набуття протягом навчання відповідних компетентностей жодною мірою не протирічить таким перевагам вищої освіти, як фундаментальність і універсальність. У низці джерел підтверджується той факт, що студентоцентроване навчання передбачає розширення прав і можливостей тих, хто навчається, розробку нових підходів до викладання і навчання, навчальних програм, що відбивають практичний бік реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті [2, с. 5]. Реалізацією студентоцентризму при такому розумінні має стати максимальне наближення освіти, навчання та виховання студентів до їх індивідуальних здібностей і життєвих планів.

Досягнення максимальної ефективності цього процесу може здійснюватися шляхом активізації навчання, яке базується на принципах свідомості та активності, суб'єктності й синергетичності. Розглянемо зазначені принципи.

Принцип свідомості та активності ґрунтується на усвідомленні пріоритетів та активному самоменеджменті студентів. Відображає активну роль особистості студента під час засвоєння знань, які здобуваються через інтенсивну розумову діяльність. Принцип свідомості та активності реалізується через самостійну пізнавальну діяльність – систему самостійних пізнавальних дій, спрямованих на досягнення певної педагогічної мети і може бути реалізованим через напрацювання студентом власного арсеналу методів самоуправління та їх постійне застосування, що значно покращує результати навчання.

Принцип суб'єктності – передбачає позицію автора свого життя, який свідомо ставить цілі з самореалізації та самовдосконалення, визначає свої проблеми і перспективи, керує власним саморозвитком. Успішність становлення суб'єкта діяльності буде залежати від: 1) адекватності відображення суб'єктом діяльності об'єкта, тобто від того, що суб'єкт намагається пізнати і перетворити у навколишньому світі; 2) профпридатності суб'єкта (буде визначатися характером професійної мотивації особистості, її спрямованістю, інтересами, установками тощо); 3) розвитку у суб'єкта власних способів розв'язання типових життєвих і кризових проблем, уявлень про своє місце в житті, системи самооцінки і самовдосконалення [3, с. 60].

Принцип синергетичності полягає в підсиленні значущості всіх структурних елементів студентоцентрованого навчання, ґрунтується на самостійності, відповідальності, цілеспрямованості та ефективності студентів і, як результат, сприяє свідому самовдосконаленню майбутніх спеціалістів.

Окрім того, студентоцентризм, на нашу думку, повинен ґрунтуватися на таких концептуальних принципах: 1) очікування здатності студента виконувати академічні завдання; 2) толерантність і демократичність у спілкуванні зі студентами; 3) спонукання студентів для досягнення відповідної соціальної поведінки; 4) зворотний зв'язок зі студентами щодо формування ними відповідної моделі поведінки.

Згідно студентоцентризму саме студент впливає на зміст, методи, матеріали і темпи навчання. Основними характеристиками такого навчання є: залежність від активного, а не пасивного навчання; досконале вивчення і розуміння сутності дисциплін; збільшення відповідальності і підзвітності з боку студента; самостійність і незалежність студента; взаємозалежність і взаємоповага між викладачем і студентом; рефлексивний підхід до викладання і навчання як з боку викладача, так і з боку студента [7, с. 254].

Знання можуть передаватися студенту викладачем, компетенції набуваються під час навчальної взаємодії на основі студентоцентрованого навчання, що стимулює мотивацію та пізнавальну активність студентів. Студентоцентризм розглядає студента як активного суб'єкта освітньої діяльності та враховує його особливості та потреби. Пропонуються гнучкі навчальні траєкторії, впроваджуються різні інноваційні методи, забезпечується відчуття автономності з відповідним супровідом і підтримкою з боку викладача як порадирика та провідника студента у лабіринті знань. Слід наголосити на оновленому змісті ролі викладача, який реалізує нову функцію керівника і консультанта студентів для оволодіння ними тих чи тих компетенцій, систематизації та удосконалення знань. Він покликаний забезпечити вищий рівень консультування і мотивації студентів щодо відбору інформації, її джерел, організації адекватних навчальних ситуацій, ліквідації виявлених прогалин. Мета викладача – утворити партнерські відносини зі студентом, що дозволять досягти ясності і прозорості вимог не лише до рівня навчальних досягнень, а й до процедур контролю. Важливим завданням є також мотивування студента до оволодіння необхідним рівнем активності та самостійності у викладенні власних висновків, готовності до самонавчання, самовдосконалення для досягнення запланованого результату. Студент з пасивного та керованого учасника навчального процесу, не завжди готового докладати зусилля і виявляти пізнавальну діяльність, поступово перетворюється на активного та зацікавленого суб'єкта, керівника власного процесу навчання, що вимагає ще більшого ступеня залучення, завзяття, віддачі, розвинутих умінь працювати з різноплановою інформацією, користуватися різними формами доступу до неї тощо. Студенти взаємодіють один з одним і з викладачем при виборі цілей і засобів їх досягнення, досліджують найкращі шляхи для набуття необхідних компетенцій.

Висновки. Студентоцентризм відповідає вимогам і запитам сучасного суспільства, яке потребує компетентних, творчих, ініціативних особистостей. Ідеї студентоцентризму стають підґрунтям проектування освітнього середовища, яке забезпечує умови для саморозвитку, самоорганізації та самореалізації особистості у професійній діяльності, творчості та інших видах діяльності. Реалізація даного підходу в освітніх (наукових) програмах передбачає: спрямування науково-освітнього процесу на кінцеві результати навчання відображених у набутих освітніх компетенціях; урахування в освітніх (наукових) програмах пріоритетів особи що навчається: реалістичність запланованого навчального навантаження; надання можливостей щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання. Освітні послуги мають максимально задовольнити бажання споживача в рамках вимог освітньої програми; допомогти сформувати індивідуальний план становлення як особистості та професіонала; допомогти у визначенні індивідуальної траєкторії академічної мобільності. Досягнення максимальної ефективності цього процесу може здійснюватися шляхом активізації навчання, яке базується на принципах свідомості та активності, суб'єктності й синергетичності та ін.

Список використаних джерел

1. Антропологічна філософія : цифровий ресурс. – Режим доступу: subject.com.ua/philosophy/osnovi/90.html

2. Борисенков В. П. Значение своеобразия и оригинальности в культуре и человеке в условиях глобализации / В. П. Борисенков // Славянская педагогическая культура. – 2010. – № 9. – С. 5–6.

3. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 536 с.

4. Національний освітній глосарій: вища освіта / [В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с., С. 61

5. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: практичний довідник / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Львівська політехніка, 2014. – 166 с. С. 16

6. Сталий розвиток суспільства : навч. посіб. / [А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета та ін.]. – 2 вид. – К. : 2011. – 392 с.

7. Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. участю (Київ, 2–3 берез. 2016 р.) – К. : КНЕУ, 2016 – 434 с.

8. Tuning educational structures in Europe, TUNING. [Electronic resource] – URL: www.unideusto.org/tuningeu.

Сосницкая Наталья, Гликман Светлана. Студентоцентрированный подход к профессиональному образованию в условиях устойчивого развития общества.

В статье раскрыто теоретическое обоснование студентоцентрированного подхода к профессиональному образованию в условиях устойчивого развития общества, а именно: дано определение категорий «устойчивое развитие» и «студентоцентрированный подход»; отмечено различие между «знаниевой» и «компетентностной» парадигмами образования, между результатами обучения и компетенциями; выделены роль студентоцентрированного обучения в подготовке студентов и принципы его реализации (сознания и активности, субъектности и синергичности и др.).

Ключевые слова: компетентность, устойчивое развитие, профессиональное образование, студентоцентризм, студентоцентрированный подход.

Sosnytska Nataliya, Glickman Svitlana. A student-centered approach to professional education in terms of a sustainable community development.

In the article there has been theoretically grounded student-centered approach to the professional education in conditions of constant development of society. There have been determined the main factors of topicality of implementation of student-centered approach in educational activity; the treatment of categories «constant development» and «student-centered approach» has been given; there have been defined the distinction between «knowledge» and «competence» paradigm of education, between results of education and competences; there have been defined high-priority competences of modern specialist (ability to work in the group, ability to study during the whole life, readiness to changes, ability to act in non-standard situations and others); there have been determined the role of student-centered teaching in training of students and principles of its realization (consciousness and activity, subjectivity and synergetic and others); there have been considered ideas of student centrism as a ground of projecting of educational environment which provides conditions for self-development, self-organization and self-realization of personality in professional activity, creativity and other kind of activity. The great attention is paid to the role of teacher in the giving process which realizes the new function of the manager and consultant of students for mastering by them competences, systematization and improvement of knowledge.

Key words: competence, constant development, professional education, student-centrism, student-centered approach.